

OTKA nyilvántartási szám: F 042588

OTKA iktatószám:

Szent István Egyetem, Gödöllő

IFJÚSÁGI OTKA KUTATÁS

**2005. évi SZAKMAI ZÁRÓJELENTÉS:
A mezőgazdasági biztosítások szerepe és jövője a
mezőgazdasági termelés kockázatkezelésében**

ÉLETTUDOMÁNYOK

F/12

**Témavezető: Dr. Gyenge Balázs, egyetemi adjunktus
(PhD, közgazdaságtudomány)**

**Gödöllő
2006**

Tartalomjegyzék:

1. A mezőgazdasági biztosítások szerepe és jövője a mezőgazdasági termelés kockázatkezelésében.....	4
1.1 Célok teljesülés.....	4
1.2 Kutatási program teljesítésének értékelése.....	6
1.3 Következtetések, javaslatok	6
1.3.1 Eredmények.....	7

1. A mezőgazdasági biztosítások szerepe és jövője a mezőgazdasági termelés kockázatkezelésében

1.1 Célok teljesülés

A kutatás ÁTFOGÓ CÉLJA, a vizsgált hipotézisek összefoglaló értékelése:

- A vertikum áttekintése, az érdekszférák tisztázása együttműködési lehetőségek, felderítése a kockázatviselésben.

A kutatási program során olyan mezőgazdasági területek biztosítási igényeit vizsgáltuk meg, melyek nagy termelési értéket állítanak elő és nagy termelési költséggel párosulnak, vagyis a termelési kockázatot illetően magas kockázati kategóriát képviselnek, ilyen fókusz terület volt a dohánytermesztési vertikum is mely speciális jellegéből adódóan jól reprezentálja a fennálló problémákat. A kutatás átfogó céljával kapcsolatban több olyan hipotézis is igazolást nyert, mely kutatásunkat jellemezte.

Kutatásunk során igazolást nyert, hogy a vertikumban az érdekszférák saját helyzetüket pontosan értékelik, ám érdekeiket mégis csak korlátozottan képesek érvényesíteni. Mindezek alapján a kutatásból számszerűen is kimutatható volt, hogy az érdekszférák jelentős együttműködési szándékot fogalmaztak meg, azonban az együttműködés a kormányzati közreműködés megjelenése nélkül (például biztosítási támogatás és/vagy katasztófa-alapok létrehozása, jövedelem biztosítási koncepciók kezdeményezése) nem jön létre.

A kutatás megvalósítása során a kutató csoportunk közreműködésével határos párbeszéd alakult ki, melyet együttműködési lépések is követtek a vizsgált vertikum érdekszféráiban azaz a biztosító társaság és az integrátorok, valamint a kutatási programba bevont integrátor és a termelők között. (A kutatási programban a szolnoki dohány fermentáló és a nyíregyházi NYIDOTER vett részt, valamint a biztosító társaságok oldaláról az ARGOSZ biztosító, illetve a viszont biztosítók képviselői és természetesen a többségében egyéni termelők nagyobb csoportja vett részt.) A megállapított együttműködési igények is aláhúzzák a lehetséges közreműködő szervek munkájának fontosságát, melyek hatásosan közvetíthetik az összefogási szándékokat és megfelelő fórumot nyújthatnak az állami közreműködés becsatornázásának.

A kutatási program hipotéziseinek megfelelően igazoltnak tekintjük, hogy a mezőgazdaság számtalan kockázattal, veszéllyel járó, a biológiai tényezőkből eredő nagy kockázati értékkel bíró tevékenység, mely a kockázatkezelés több, nemcsak hagyományosnak nevezhető válfaját is nélkülözhetetlené tevő módszerére tart igényt. Az egyes kockázatkezelési módszerek és biztosítások alkalmasak arra, hogy elfogadható szintre csökkentsék a gazdaságilag keletkezett kárkövetkezményeket, illetve elfogadható mértékűre a kárveszélyt. Megállapítást nyert, hogy a hazai termelők (például dohánytermelők) nem rendelkeznek elegendő tartalékkal ahhoz, hogy káresemény esetén a károkat maguk viseljék el és ezért megfelelő kockázat csökkentési módszerek nélkül helyzetük sokszor kritikus és végletes, ami nem teszi lehetővé a hosszú távú tervezést. Ez az áldatlan állapot azért érdemel különös figyelmet, mert ennek a helyzetnek a tartós folytatódása a termelők ellehetetlenüléséhez és a mezőgazdasági tevékenységük feladásához vezet, ami nagyobb méretekben jelentkezve makroszintű problémákhoz is vezet. A kormányzat számára fontos olyan kockázat és kár csökkentő módszerek kidolgozása amivel ezeket a termelőket vidéken lehet tartani, ugyanis az újmunkahelyek teremtésének költsége

rendszerint összességében nagyobb mint az előbb említett módszerek kialakításának költségei.

A kutatás igazolta, hogy a jelentkező igények ellenére a hazai mezőgazdasági biztosítás nehéz helyzetben van, drasztikusan csökkennek a mezőgazdasági biztosításokat vállaló biztosítók és a biztosításkötések és így a biztosítottsági szint ma is nagyon alacsony. (Mindeközben a biztosítótársaságok számára elérhető jövedelmezőségi szint kritikus és a termelők számára a kárhányad pedig elviselhetetlenül magas).

Megállapítások a kutatás KONKRÉT CÉLJAIT illetően:

A kutatási program céljaival kapcsolatos összefoglaló értékelésünk a következő:

1. Első célkitűzésünkkel kapcsolatban megvizsgáltuk a mezőgazdasági biztosítások helyzetét, fókuszpontba állítva a nagy termelési kockázatú terményeket, melynek példáján megvizsgáltuk a dohánytermesztés biztosítási körülményeit. Kutatási adatainkból kiderült, hogy a mezőgazdasági biztosítások általánosságban és a vizsgált vertikumot tekintve is kritikus helyzetben vannak és ez a helyzet a kutatás ideje alatt sem változott számottevően, illetve a problémák több tekintetben is elmélyültek.

2. A második célkitűzéssel kapcsolatban megállapítást nyert, hogy a károk alakulása („becslése”) biztosítói oldalról is igen nehéz, ugyanis ezen nagy termelési kockázatú termékeknél gyakori, hogy egy-egy lokális területen 100%-os kár keletkezik miközben ezen károk valószínűsége az időjárás szélsőségesége miatt is nehezen becsülhető. A termelők oldaláról szintén nehéz feladattal álunk szemben ugyanis a termelő két szempontból is nehéz helyzetben van. Egyrészt azért, mert a jelenlegi helyzetben nem képes elviselni egy lehetséges káresemény biztosítás nélküli költség vonzatát, (mely bizonyos valószínűséggel bármikor bekövetkezhet), másrészt a biztosító társaságok által nagy technikai kockázat mellett kért biztosítási díjtételek is olyan nagy terhet rónak a termelőre, amelyet a jövedelméből nem tud realizálni. Ezen vizsgálat eredménye kapcsán is igazoltnak látjuk, hogy kormányzati beavatkozásra, illetve sokkal nagyobb veszélyközösségek kialakítására van szükség, mellyel csökkenthetők a díjtételek.

3. A harmadik és 5. célkitűzéssel kapcsolatban több külföldi szakirodalom és publikáció áttanulmányozása és magyar nyelvre történő fordítása történt meg. A szakirodalmak áttanulmányozása során reális alternatvaként rajzolódott ki a jövedelembiztosítás lehetősége, amely alkalmas a gazdálkodók versenypiaci kiszolgáltatottságának csökkentésére és a termelők jövedelmének stabilizálásával a lakosság vidéken való megtartására. A jövedelembiztosítás az USA-ban már működő minta, az EU-ban pedig jelenleg is több kísérlet van folyamatban.

4. A negyedik kutatási céllal kapcsolatban olyan kvantitatív vizsgálatot végeztünk, mely kérdőíves formában valósult meg és összehasonlító értékelést tett lehetővé a vertikum különböző szereplői között a különböző kérdéseket illetően. A kérdőíves vizsgálat számszerű értékelést tett lehetővé, mely alátámasztotta a kutatás megállapításait.

1.2 Kutatási program teljesítésének értékelése

A kutatómunka sikeresen lezárult, a kutatási program megvalósult. A kutatási program során a tervezett kutatási program pontjait követtük. A kutatási program részletes ismertetése **éves bontásban**, az elérni kívánt részcélok, illetve a várható eredmények tükrében a következő: **2003**-ban a következő programpontok valósultak meg: Szakirodalmi áttekintést végeztünk, melyben külföldi tapasztalatokat elemeztünk és nemzetközi vizsgálatokat folytattunk.. A szakirodalmi tapasztalatok gyűjtése alapján előzetes kérdőíveket állítottunk össze a biztosítási termékekről alkotott vélemények és az ezzel kapcsolatos problémák felmérésére. A kutatás első évében kiválasztottuk az együttműködésbe bevont dohányfermentáló céget, mely rendelkezésre bocsátott adatai alapján meghatároztuk a megkérdezésbe bevont termelői kört, illetve a megkérdezés eredményével kapcsolatban hipotéziseket állapítottunk meg. Az előzetes kérdőívekkel teszt megkérdezéseket és értékeléseket végeztünk, amelynek eredményei alapján több körben átalakítottuk a kérdőíveket. Ezzel lezárult a kérdőíves megkérdezés első szakasza. Végül az összegyűlt adatokat előkészítettük feldolgozásra. **2004**-ben a kutatás programjának megfelelően rátértünk a kérdőíves megkérdezés második szakaszára melyben a kutatási kört leszűkítettük a következő résztvevőkre és megtörtént a kérdőíves megkérdezés második szakaszának tényleges lebonyolítása, majd a kérdőívek kiértékelése.

2 db Biztosító

1 db Fermentáló

2 db Termelő vállalkozás

37 db őstermelő

A kérdőívek készítésének második szakaszában az addigi eredményeket figyelembe véve megtörtént a mélyinterjú kérdéseinek megfogalmazása is, melyet a biztosítók képviselőivel illetve a fermentáló partnerrel töltöttünk ki. Az összegyűlt adatokból publikációkat készítettünk mely munkafázis jelenleg is tart tekintve az összegyűlt információk mennyiségét. **2005**-ben a kutatás fő feladata a hazai eredmények és a külföldi publikációk adatainak összevetése volt, valamint a kérdőívekkel gyűjtött adatok statisztikai elemzése. Az adatok tükrében és a hipotézisek ismeretében következtetések és javaslatok formálódtak meg, melyek alapját képezik jelenleg is folyó további kutatásoknak, valamint az oktatásban is élő példakén hasznosultak.

1.3 Következtetések, javaslatok

Javaslatainkat az elvégzett kutatás alapján három főbb pont köré csoportosítjuk:

1. Az új módszerek és gyakorlati megoldások során mindenképpen figyelembe kell venni a nemzetközi gyakorlatot és az újabb kockázatkezelési megoldásokat is ugyanis a jelenlegi hazai lehetőségek és konstrukciók bizonyítottan nem kielégítőek és nem alkalmasak a kockázatok mérséklésére a vizsgált vertikum szereplőinek egybehangzó véleménye szerint. A biztosítók sorra vonulnak ki a kurrens területekről és számukra sem nem jelent vonzó jövedelemszerzési lehetőséget a vizsgált terület. Mindeközben a nyújtott konstrukciók a termelők számára túl drágák (elfogadhatatlanok) ezért gyakran más megoldást keresnek vagy egyáltalán nem keresnek.
2. Az Európai Unió tagállamok esetében is bevezetett katasztrófaalapok és állami beavatkozás mintájaként javasoljuk egyrészt a célzott katasztrófaalapok létrehozását, amelyek lehetővé teszik a kellően nagyszámú veszélyközösségek létrehozását, illetve az egy-egy területet totálisan érintő káresemény esetén a károsultak kárrendezését, vagy legalább kielégítő szintű kárenyhítését. A javasolt változtatás nem képzelhető el az állam hathatós közreműködése nélkül, mely hármaskörben és összefogásban viszont megvalósulhat, melyben egyaránt közreműködhetnek a biztosítók, az állam és

a termelők is integrátori összefogás keretében. A vizsgálat során nem találtuk reális együttműködő partnernek viszont a dohánygyárakat, akik egyrészt bár maguk sincsenek könnyű helyzetben, mégis sokkal könnyebben mozdulnak olcsóbb külföldi beszerzési források felé. További javaslatunk a biztosítási támogatások rendszerének rekonstrukciója, vagyis az állam adjon legalább 30-40-50%-os támogatást a biztosítási díjtételekre ugyanis a jelenlegi helyzetben a termelők jövedelmükből nem képesek megfinanszírozni a kielégítő mértékű kockázat kezelési szintet. Összgazdasági szinten ez még mindig „olcsóbb” mint az új munkahelyek teremtése, vagy a járulék rendszer bővítése.

3. Harmadik javaslatunk a jövedelmembiztosítási rendszerének bevezetése Magyarországon azokon a területeken, ahol a biztonságos megélhetés biztosítása fontos szerepet kap a termék-termelés mellett. Ebbe a kategóriába soroltuk a dohány termesztési vertikumot is. A jövedelmembiztosítást reális alternatívának látjuk a fenti megállapításokból tükröződő nehéz helyzet megnyugtató szintű átalakítására.

1.3.1 Eredmények

- Szakirodalmi gyűjtés és áttekintés a témában, friss információk beszerzése megtörtént.
- A szakirodalmi elemzések során több rangos szakmai anyag fordítása történt meg magyar nyelvre 100 oldalas nagyságrendben, melyek elérhetők további feldolgozások, publikációk, kutatások céljára, valamint az egyetemi hallgatóság részére.
- A kutatási eredmények felhasználhatók és jelenleg is felhasználásra kerültek a felsőfokú oktatásban, illetve a tananyagfejlesztésben egyaránt. A kutatás eredményei első kézből integrálódtak a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának Biztosítási Ismeretek és a Vállalatgazdaságtan I tantárgyainak törzsanyagában.
- A nemzetközi és az EU gyakorlat megismerése és terjesztése hosszú távon nagymértékben elősegítheti a kívánatos változásokat, hozzájárul az érdekszférák együttműködési alapjainak megteremtéséhez. Kutatásunk eredményeit mind az oktatásban mind a publikációs fórumokon fel kívánjuk használni erre a célra.
- A kutatás során keletkeztek már bemutatott publikációk (kockázat menedzsment témában) hazai és nemzetközi szinten és a kutatási időszak lezárultával is további publikációk várhatók. A befejező évre 2005-re tervezett tengeren túli konferencián való részvétel és publikáció ugyan meghiúsult, részint az anyagi lehetőségek menet közbeni többszöri korlátozása, részint a munkálatok elhúzódása miatt, azonban az erre a célra elkülönített pénzüsszeget nem használtuk fel más célra, hanem visszajuttattuk az OTKA forrásaiba. Várhatóan a külföldi részvétel egyéb forrásokból a közeljövőben ennek ellenére is meg fog valósulni.
- Jelenleg is folyamatban van egy doktori dolgozat készítése, mely hasznosítja a kutatás eredményeit és egy már lezárult PhD munka is felhasznált elemeket a kutatásból. Továbbá intézményünkben több szakdolgozat illetve diplomadolgozat is készült, melyek hasznosították az eredményeket.

- A munkatervnek megfelelően befejeződött a kérdőívek feldolgozása, melynek során összesítő adatbázis született, melyben az egyes célcsoportoknak megfelelően tárolásra kerültek az egyes kérdőívek adatai. A lekérdezett adatokat anonim módon kezeltük és az adatokat rekordonként Excel formátumban is elérhetővé tettük. A kérdőív adatait eloszlási diagramok segítségével hasonlítottuk össze. A kérdőívek előzetes eredményeit is figyelembe véve összeállításra és lekérdezésre kerültek a mélyinterjúk kérdőívei is. A kérdőíves elemzés érdekessége az volt, hogy olyan szerkezetben készült, hogy „ugyan azok” a kérdések különböző aspektusból kerültek lekérdezésre a vertikum különböző szereplői között és ez a szerkezet lehetővé tette az összehasonlító értékelést tekintettel a szereplők eltérő motivációs beállítódottságaira. A lekérdezésekhez igénybe vettük a Szolnoki Dohány Fermentáló szakembereinek segítségét és ügyfélkörét.
- A kérdőívek összeállítása és lekérdezése során hatásos párbeszéd alakult ki a biztosító társaság (ARGOSZ Biztosító) a fermentáló integrátor (Szolnoki Dohány Fermentáló) és a termelők, illetve a termelők területi képviselői illetve a Dohány Terméktanács vezetősége között. A kutatás megmutatta, hogy szükség van az efféle együttműködésre, melyhez a kormányzati oldalnak is kapcsolódnia lenne érdemes.